

kvärn och en vadmalstamp. Kring 1915 fanns även ett mindre kraftverk i forsen som försåg byborna söder om älven med elektrisk ström. På 1760-talet började finbladiga sågar anläggas längs vattendrag. Kvaliteten på det sågade virket blev bättre. En sådan såg fanns i Häknäs.

Flottningen på Öreälven började redan på 1760-talet men var som intensivast under 1940- och 1950-talen. Då kunde upp till fem miljoner stockar flottas nedströms till skiljestället vid Öre varje år. Därifrån fraktades timret i stora buntar som drogs av bogserbåtar till sågverken på Norrbyskär och i Domsjö.

Nere vid Säcknäset finns en *timmervälta* där timret rullades ned till älven. Timmervälter användes när skogsarbetet fortfarande utfördes för hand och timret transporterades på vattenvägar. För att slippa ett led i transporten lades det avverkade timret ofta upp i stora högar vid branta sluttningar. Därefter rullade timret utför av sin egen kraft. Denna timmervälta syns inte så tydligt idag. Man ser att det inom ett område endast växer lövträd medan det är granskog runt om.

Timmervälta var i bruk till 1950-talet och avverkningarna skedde på nuvarande Holmens marker.

Slätter vid älven

Denna mark ägdes av Per Anders Norgren vid tiden för laga skiftet (1837) och hette Laxbo-rödningen. Här i Torrböle slog man näs och backar med lie fram till 1955. Hästen användes för att dra slättermaskinen till 1970-talet, därefter övergick man till traktor.

Under äldre tider slogs höet med lie och räfsades ihop för att torkas på hässjor. Hässjan består av stolpar med inborrade träpinnar, på vilka hässstängerna lades. Stängerna var vanligen fem meter långa och antalet i höjdled var oftast fyra till fem. Hässjans storlek angavs efter hur många "led" den bestod av.

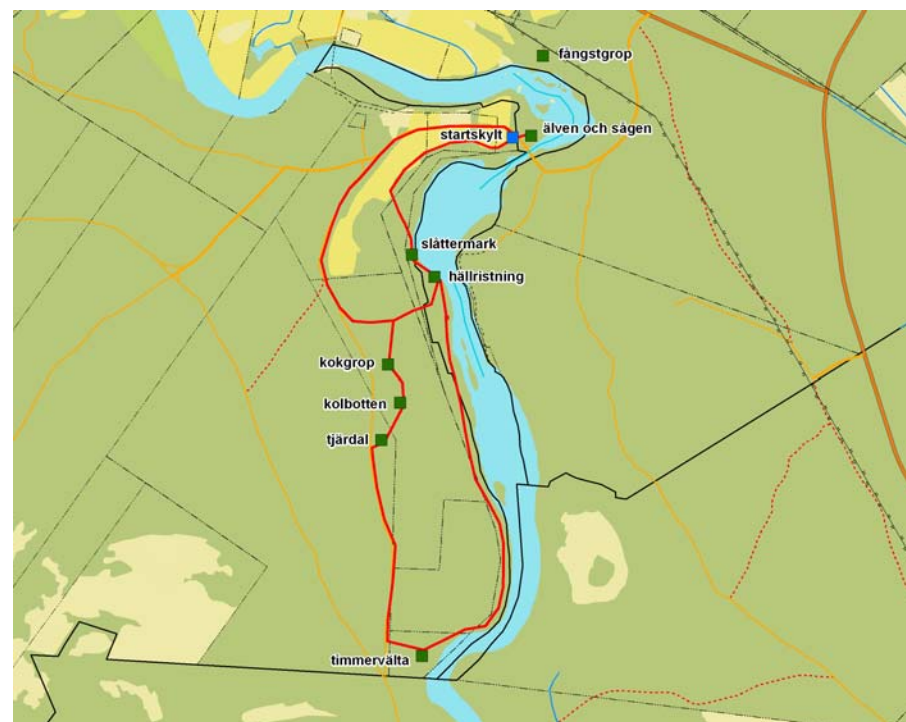

Hässjor och lador - ännu i funktion. Hur ofta ser vi dem nu? Foto: Västerbottens Museums arkiv.

Kulturlämningar vid Torrböle Nordmalings kommun

Projektet Skog & Historia bedrivs i samarbete med Skogsstyrelsen, Riksantikvarieämbetet och regionalt i samarbete med Västerbottens museum, Länsstyrelsen, Länsarbetsnämnden, kommunala museer och stöds av EU:s strukturfonder.

Ambitionen med Skog & Historia är att kunskapen om skogens kulturmiljöer skall öka genom att fler blir delaktiga. Ett led i arbetet är även omfattande utbildnings- och informationsinsatser.

Kartan visar de platser som omnämns i broschyren. Den korta slingan är ca 2 km och den långa slingan ca 4 km. Vissa naturvärden har även skyltats. © Lantmäteriverket Gävle. Medgivande I 2007/1764.

Hällristningar i Laxforsen

Här påträffades länets andra hällristningslokal 1998 inom projektet "Skog och historia". Ristningarna tillhör troligen det första årtusendet f Kr. De är ännu unika i sitt slag eftersom alla andra hällristningar och målningar i Västerbotten och Mellannorrland är äldre.

Hällristningarna vid Laxforsen. Man ser bland annat en båt, en cirkel- och en djurfigur. Foto: Gerhard Milstreu, Tanums Hällristningsmuseum.

Fångstgropar

Uppe på älvbrinken ligger två fångstgropar. Människan har använt fångstgropar för att fånga älg och ren under alla tider. De flesta fångstgroparna har dock använts under järnåldern. Fångstgropar ligger ofta i system med flera gropar efter varandra på platser där älgarna passerar. Det fanns troligen någon form av stängsel mellan groparna. Detta effektiva sätt att fånga älgar i gropar förbjöds 1864, då var älgarna nästan utrotad.

Kokgropar vid Torrböle

Kokgroparna har troligen använts för att torka eller bereda större mängder fisk och kött under brons- och järnåldern. Idag ser man dem i markytan i form av en drygt metervid, svag försänkning. På de sandiga markerna längs Öreälvens dalgång finns flera områden med kokgropar. Vid de små bergsknallarna som ligger nära Ängersjöjärnen och Gräsmyrjärnen finns ett flertal kokgropar.

I kokgropen finns mängder av sten som använts vid matberedning och under dessa ett kollager. Stenarna är kraftigt påverkade av värmen och skörbrända. I kanterna har sanden rödbränts av hettan. Den här kokgropen har daterats till ca 600 e.Kr. Foto: Åsa Lundberg, Västerbottens Museum.

Tjärbränning

I markerna kring Torrböle finns många tjärdalar. Tjärbränning har här förekommit under flera hundra år och ända in på 1950-talet. Bönderna i byn fick ta två stockar per seland och år för tillverkning av tjärtunnor. Ett seland motsvarade ungefär 1/3 hektar. I mitten av 1800-talet ägde byns delägare lite drygt två seland var i medeltal.

Att iordningställa tjärdalen var ett stort jobb som många kunde vara engagerade i. Foto: Västerbottens Museums arkiv.

Bron över älven

Här fanns en bro redan under 1700-talet. Den förstördes i början av 1800-talet vid den stora ofredens år 1809. Bron återuppbyggdes och användes tills en ny bro byggdes vid Örsbäck i början av 1900-talet. Därefter underhölls inte bron och fick förfalla och vid en kraftig vårfloed störtade den i älven. År 1958 byggdes en ny bro i Örsbäck och ett av de gamla brospannen inköptes för 3 000 kronor. Arbetet med den nya bron över Åbroforsen har utförts genom frivilligt arbete av byborna i Torrböle.

Brospannet flyttas från Örsbäck till sin nuvarande plats 1957. Foto: Västerbottens Museums arkiv.

Kolning - en gammal syssla

Träkol har använts länge i dessa trakter. Så länge man tillverkat och smitt järn har man behövt kol. För drygt 2000 år sedan vet vi att någon smidde järn vid Svarttjärn på norra sidan Öreälven öster om Torrböle. Vi känner dock inte till hur man tillverkade kol på den tiden.

Olofsfors bruk var det som låg närmast Torrböle, det startade sin verksamhet 1762. Bruket anlade senare stångjärnsmedjor vid Holmfors och Klöse. Bruket använde stora mängder kol till masugnen och till smedjorna.

Älven och sågen

Laxfisket i Torrböle omnämns redan 1552. I Laxforsen fanns ett fast fiske som bestod av lådor förankrade i vattnet som den hoppande laxen hamnade i. Skatten som lades på fisket medförde att bönderna i byn avsåde sig fiskerätten 1660 och därefter har fisket haft olika ägare.

Intill Björkudden i sågforsen har en *grönbladig såg* legat. Sågen nämns första gången 1754 då byarna Torrböle och Hummelholm ägde den gemensamt. År 1800 begärde byborna att få såga timmer för avsalu.

I forsen har det också funnits en *spånhyvel*, en

Exempel på en vattendriven såg. Denna är placerad över den bäck som driver vattenhjulet. I större vattendrag grävde man en mindre ränna, bredvid älven, för att kunna reglera vattenflödet. Foto: Västerbottens Museum.